

А. В. МАТАТ

Андрій Володимирович Матат, студент магістратури Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПРАВА ЯК СУЧАСНЕ ДЖЕРЕЛО КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Формування категорії «джерело права» припадає на XIX – перше десятиліття XX ст.¹, хоча в літературі часто посилаються на слова Тіта Лівія, який у праці «Римська історія» назвав Закони XII таблиць «джерелами всього публічного і приватного права», оскільки вони були базою тогочасного права для давньоримських правознавців². Тим не менше, в сучасних умовах категорію «джерело права» розглядають здебільшого виходячи з того чи іншого праворозуміння, що й вкладається в основу визначення поняття та класифікації джерел права.

Найбільш поширеним підходом з радянських часів до нині залишається ототожнення джерела з формою права, відтак джерелами права називають зовнішню форму вираження права. Тому, окреслена тенденція надовго закарбувала серед джерел галузі конституційного права України формальні джерела, а спадок від радянського державного права – фактично загальмував розвиток сучасних поглядів на дану проблему.

Становлення незалежної України можна пов'язати зі значною кількістю різноманітних процесів та пріоритетних напрямків, у т.ч. в науці конституційного права. У той же час, глобальне переосмислення раніше незвичних та, можливо, до кінця неосмислених проблем – на сьогодні дає підстави говорити відкрито про те, що ще нещодавно відкладалось на далеку перспективу. Так, питання принципів права як його джерела лише останнім часом почало знаходити своє місце у наукових дослідженнях теоретиків права, а ще менше – цей напрям відображається в галузевих доробках.

Загалом, українські правознавці сформували достатню методологічну основу, яка допомагає розібратись в окресленій проблематиці запропонованого дослідження. Передовсім варто відзначити доробки таких науковців, як: О. П. Васильченко, М. І. Козюбри, А. М. Колодія, Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко, С. П. Погребняка, М. В. Савчина, О. О. Уварової, В. І. Цоклана, С. В. Шевчука та ін. Однак можемо констатувати, що питання з'ясування принципів права як джерела конституційного права – все ще залишається малодослідженим питанням юридичної науки.

Якщо вести мову про обґрунтування принципів права як його джерела, то найбільше це відображено в міжнародному праві. Так, відповідно до ст. 38 Статуту Міжнародного Суду ООН визначено, що «Суд ... застосовує загальні принципи права, визнані цивілізованими націями»³. Проте практика посилання в міжнародних договорах на принципи права існувала і раніше. Наприклад, можна згадати про ст. 73 Конвенції про мирне розв'язання міжнародних зіткнень (I Гаазької конвенції), в якій зазначалося, що при тлумаченні компромісу, представленого сторонами, арбітражний суд може застосовувати принципи права. Також ст. 7 Гаазької конвенції про Міжнародний призовий суд (II Гаазької конвенції), яка так і не набрала чинності, але тим не менше уповноважувала суд у випадку відсутності загальних правил приймати рішення відповідно до загальних принципів правосуддя і справедливості⁴.

Окрім цього, принципи права як його джерело також прийнятне явище у праві ЄС, адже з 50-х рр. принципи права в правових системах європейських країн розвивалися під впливом інтеграційних процесів, що відбувалися в рамках Європейських співтовариств, а згодом і ЄС, створеного на їх основі. Поняття «загальні принципи права», притаманні правовим системам держав-членів ЄС, було сформульоване ще в період створення першого з трьох інтеграційних об'єднань – Європейського співтовариства вугілля та сталі (ЄСВС) та було зафіксовано в тексті його установчого акту – Паризького договору про заснування ЄСВС 1951 р. Пізніше аналогічне положення було закріплене і в двох Римських договорах 1957 р., які оформили заснування Європейського економічного співтовариства та Євратому, в яких було вказано, що «Співтовариство відшкодовує будь-яку шкоду, заподіяну його органами чи службовцями при виконанні ними своїх обов'язків відповідно до загальних принципів права, спільних для правових систем держав-членів». Хоча поняття та зміст таких принципів установчі документи не визначали, а практичне вирішення цієї прогалини було покладено на Суд Європейського Союзу⁵.

Повертаючись до теоретичних розробок, слід зазначити, що на думку авторів підручника загальної теорії держави і права у контексті визначення загальних принципів права як його джерела вказується, що їм традиційно надають велике значення в системі джерел романо-германського права, відносячи їх до первинних джерел права поряд із нормативно-правовими актами та санкціонованими звичаями, а іноді – розглядають як джерело права, що знаходиться понад всіма іншими джерелами та має над ними перевагу. Загальні принципи права виходять як з норм позитивного права, так і з самого існуючого в країні правового порядку та являють собою положення об'єктивного права, які можуть виражатися або не виражатися в текстах писаного права, але мають загальний характер та обов'язково застосовуються в судовій практиці⁶.

Як було нами зазначено вище, проблема полягає в тому, що джерела права у загальнотеоретичній літературі здебільшого пов'язують з формою права, що здебільшого вимагає наявності нормативного акту. По суті справи мова йде про позитивне право, що походить від держави, а тому принципи права як його джерело можуть визнаватись за наявності нормативного закріплення. Так відбувається плутанина з тим, що є принципами права, а що слід розглядати принципами, закріпленими законом і т.д.

У даному контексті доцільно навести твердження С. П. Погребняка, який зазначає, що держава не створює основоположні принципи права⁷, а тільки закріплює їх в юридичних актах, у яких принципи лише знаходять своє підтвердження. Тому початок розуміння певних ідей як принципів права йде не від конкретного рішення якогось законодавчого органу або суду, а від почуття правомірності, яке поступово розвинулось у представників юридичної професії та у звичайних суб'єктів права. Підтримання їхньої сили залежить від збереження цього почуття правомірності. Цим принципи яскраво відрізняються від звичайних норм права, формування і виникнення яких у багатьох випадках відбувається за активним творчим сприянням держави⁸. На думку вченого, це дає додаткові аргументи на користь визнання принципів права самостійним його джерелом.

Продовжуючи обґрунтування можливості існування принципів права поза нормативним закріпленням, слід навести також думку М. І. Козюбри, який стверджує, що на появу і розвиток загальних принципів права впливають не тільки норми позитивного права, а й багато інших нормативних і ненормативних чинників – мораль, політика (зокрема міжнародна), звичаї, наукові теорії і концепції тощо. Загальні принципи права – це не просто певні ідеї, які існують у правосвідомості (навіть теоретичній), а відправні начала права, які можуть фіксуватись або фіксуються в текстах нормативно-правових актів⁹.

Принципи права, – зазначає А. М. Колодій, – ідеологічна категорія, а це означає, що вони, як і право загалом, є формою суспільної свідомості, а важливою ознакою принципів права виступає спосіб їх матеріалізації у праві¹⁰.

Так, О. П. Васильченко, аналізуючи загальноприйнятні в теоретичній літературі підходи, дійшла висновку про те, що змістовними (сутнісними) джерелами конституційного права слід вважати різноманітні принципи, серед яких: моральні, релігійні, філософські, політичні, соціальні, ідеологічні – ті, які керують (управляють) позитивними правилами, слугують їх ідеологічною основою, а також ті, що беруть свій початок у філософії права. Це, насамперед, «креативні (творчі) сили права», які складають його змістовні джерела, а значить – забезпечують норми матеріальною основою¹¹.

Таким чином, загальні принципи права (до яких в літературі відносять щонайменше принципи правової визначеності, пропорційності, добросовісності, розумності тощо), – зводяться до дії принципу верховенства права, адже окремі з них виступають його ключовими елементами. Відтак, для загальних принципів права, на наш погляд, форма закріплення – відіграє другорядну роль, оскільки для принципів важливого значення має їх зміст, який може виражатись у різних формах.

На думку М. В. Савчина, соціальна значущість джерела конституційного права зумовлена конституційними цінностями, які забезпечуються правовим захистом. Серед таких цінностей насамперед можна виділити гідність людини, свободу, справедливість, верховенство права, права людини й основоположні свободи, демократію, поділ влади, суверенітет і незалежність держави. Захист таких цінностей здійснюється на основі зважування їх вартостей, наслідком чого є забезпечення публічного інтересу. У ході правотворчості суб'єкт правотворення, насамперед законодавець і суддя є зв'язані правом і повинні діяти у відповідності до чинного права, щоб не підірвати устої суспільства, засади правової визначеності¹².

Можливість практичного застосування принципів права як його джерела, – вважають автори нового підручника загальної теорії права, – зумовлено перш за все їх сутнісними ознаками. Так, зокрема, але не виключно, пріоритетність принципів права над нормами права дає можливість їх застосування при вирішенні складних судових справ на протигагу нормам права, сформульованим в нормативно-правових актах, які можуть суперечити принципам права. Тому людиноцентристська природа, здатність визначати зміст права та спрямованість правового регулювання дає можливість застосування принципів права як для заповнення прогалин, так і для вирішення колізій у змісті нормативно-правових актів¹³.

Зрештою, сприйняття загальних принципів права як джерела конституційного права може обґрунтуватись з точки зору ідеї природного права, а реалізація загальних принципів права має бути практикою в діяльності перш за все судової системи. Останнє твердження переконливо забезпечується діяльністю Європейського суду з прав людини, який по суті в кожному рішенні (які в Україні визнано джерелом права), формує практику реалізації загальних принципів права, розкриваючи таким чином зміст положень Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року.

Цікавою є думка, що висловлюється у правовій доктрині Франції, за якою «принципи чи правила, що впливають з судової практики, чільне місце серед яких займають загальні принципи права, мають бути дотримані в нормативних актах //...// Законодавець має усвідомлювати, що його робота не здійснюється поза суспільством, де уже діють норми права, тому проекти, які він розробляє, мають враховувати загально-визнані в цьому суспільстві принципи права»¹⁴.

Джерелом конституційного права, – як влучно підкреслює С. В. Шевчук¹⁵, – слугують не тільки позитивні конституційні норми, встановлені державою, а й норми про права людини, зміст яких визначається судами.

На думку С. В. Васильєва, правові норми можуть бути виведені не тільки з нормативно-правових актів, але й із загальних принципів права, що дає можливість судам застосовувати право навіть в умовах відсут-

ності відповідних правових приписів, знімає із судів звинувачення у перевищенні повноважень і викривленні законодавства¹⁶.

Юриспруденція Конституційного Суду України найбільше підпадає під контекст вираження загальних принципів права як джерела конституційного права. Неодноразово орган конституційної юрисдикції вказував на важливість принципів права¹⁷, при вирішенні питання конституційності правового акту або надання офіційного тлумачення Конституції та законів України. Після набрання чинності змін до Конституції України в частині правосуддя (30 вересня 2016 р.) та запровадження інституту конституційної скарги – загальні принципи права набудуть ще більш переконливого та практичного значення у контексті сприйняття їх як самостійного джерела конституційного права. Допоки триває процес запровадження реформи правосуддя, підставою якої слід вважати забезпечення та реалізацію загальних принципів права, зосередимо увагу також на наступному.

Найбільш яскравий приклад реалізації загальних принципів права можна простежити на прикладі принципу верховенства права, який, як було зазначено вище, до певної міри можемо вважати уособленням загальних принципів права, тому що сам принцип верховенства права багатоманітний, складний та всеохоплюючий ціннісна категорія правової системи України.

Як зазначає О. О. Уварова, аналізуючи судову практику України, суди, навіть на рівні вищих судових інстанцій, переважно обмежуються тільки формальним посиланням на принцип верховенства права, коли звернення до нього не впливає на вирішення справи по суті. Справи, в яких звернення до принципу верховенства права мало вирішальне значення, є поодинокими прикладами, а більш представленими в судовій практиці України – рішення судів, у яких принцип верховенства права всупереч своїй суті використовується для обґрунтування можливості відступу від принципу законності в діяльності органів публічної влади, що призводить до недовіри суспільства до системи здійснення правосуддя¹⁸.

Крім того, ст. 129 Конституції України відтепер закріплює норму прямої дії про те, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним та керується верховенством права, – що потенційно впливає на переосмислення загальних принципів права як його джерела.

Підсилення значимості принципу верховенства права відбулось також завдяки підписанню Угоди про асоціацію між Україною та ЄС¹⁹, а передувало цьому прагнення громадян України до європейської інтеграції, чим можна охарактеризувати події Революції Гідності. Так, Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить чітку вимогу ефективної реалізації та забезпечення принципу верховенства права, демократії та прав людини в Україні, зокрема через реформування національного законодавства, діяльності органів державної влади та запобігання корупції тощо.

Дія принципу верховенства права, яка закріплена ст. 8 Конституції України, підсилює дискусію щодо того, що визначаючи даний принцип на рівні Основного Закону держави, можна також підсилити аргумент на користь визнання загальних принципів права джерелом конституційного права.

Так, викладена конституційна норма встановлює, що в основі принципу верховенства права у правовій системі України серед іншого лежить верховенство Конституції (а, по суті, саме такий висновок можна зробити) – закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні їй відповідати (ст. 8), то відповідно сама Конституція України, у світлі її конституційних цінностей і принципів, надає перевагу правам і свободам людини, утвердження яких є головним обов'язком держави (ст. 3). При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод (ст. 22), а матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку (ст. 152).

Окремо підкреслимо, що верховенство конституції не слід ототожнювати з принципом верховенства закону, тому що верховенство конституції потрібно розуміти крізь призму домінування її основоположних цінностей. Виходячи з логічних міркувань, Конституцією України як Основним Законом держави, в кожному її положенні закріплено фундаментальну ідею пріоритету прав людини, що, таким чином, можемо тлумачити як втілення принципу верховенства права.

У жодному разі ми не говоримо про позитивістські погляди в запропонованій концепції розуміння верховенства права у форматі верховенства Конституції України, тому що основоположні конституційні права здебільшого втілюють загальні принципи права крізь призму природних прав. Тому що конституція виступає втіленням ідеї певних цінностей, оскільки саме вона повинна бути балансом між принципами на нормах закону у правозастосуванні тощо.

Для підтвердження такої аргументації наведемо твердження щодо співвідношення принципу верховенства права та Конституції України, висловлене С.В. Шевчуком, який вважає, що Конституція містить не тільки позитивні (писані) принципи та норми, а й неписані принципи та цінності, які походять з природного права та органічно зв'язані з конституційним текстом. Це означає також, що Конституційний Суд України має юрисдикцію щодо визнання конституційних змін (конституційних поправок) неконституційними, якщо вони порушують або скасовують конституційні принципи та цінності²⁰.

Підсумовуючи викладене вище, зауважимо наступне. Безумовно, що запропонований формат проблеми доцільно розглядати з точки зору природного праворозуміння, проте погляди на джерела права у контексті позитивізму – не виключають на сьогодні дискусії стосовно принципів права як його джерела. З одного боку, знаходяться теоретичні аргументи на користь визнання загальних принципів права самостійним джерелом

конституційного права, а з іншого – ці принципи також здійснюють вплив на усталені джерела галузі. Саме тому важливого значення набуває вивчення як змісту, так і форми сучасних джерел права. Відтак сучасні погляди на джерела – формують сучасне конституційне право України.

- ¹ Скрипнюк О. В. Поняття норм та джерел у конституційному праві / Скрипнюк О. В. // Проблеми теорії конституційного права України / За заг. редакцією Ю. С. Шемшученка. – К.: Парламентське вид-во, 2013. – С. 95.
- ² Вважається, що першим дане твердження за результатами перекладу на російську мову твору «Римська історія», використав О. Ф. Шебанов у праці «Форма советского права», М.: «Юрид. лит.», 1968 р.
- ³ Міжнародне право: Навч. посібник / За ред. М. В. Буроменського – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 44.
- ⁴ Погребняк С. Загальні принципи права як джерело права / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2011. – № 1 (64). – С. 14–25. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vapny_2011_1_2
- ⁵ Стрельцова О. В. Загальні принципи права як джерело права Європейського Союзу / О. В. Стрельцова // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 265.
- ⁶ Загальна теорія держави і права: [Підручник для студентів юридичних вищих навчальних закладів] / М. В. Цвік, О. В. Петришин, Л. В. Авраменко та ін.; За ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України М. В. Цвіка, д-ра юрид. наук, проф., акад. АПРН України О. В. Петришина. – Х.: Право, 2009. – С. 193.
- ⁷ Основоположні принципи права в юридичній літературі здебільшого розглядаються як вираження найбільш важливих цінностей права (справедливість, рівність, свобода і т.д.), а загальні принципи права покликані їх конкретизувати. Докладніше про це йдеться, зокрема у вказаній монографії С. П. Погребняка.
- ⁸ Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика): Монографія. – Х.: Право. – С. 26.
- ⁹ Козюбра М. І. Тенденції розвитку джерел права України в контексті європейських правоінтеграційних процесів / М. І. Козюбра // Наукові записки. Том 26, Юридичні науки / Національний університет «Києві-Могилянська академія». – К.: КМ Академія, 2004. – С. 6–7.
- ¹⁰ Колодій А. М. Принципи права: генеза, поняття, класифікація та реалізація / Колодій А. М. // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 43.
- ¹¹ Васильченко О. П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02 / Васильченко Оксана Петрівна; Київський національний ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2007. – С. 8.
- ¹² Савчин М. В. Конституціоналізм і природа конституції: Монографія. – Ужгород: Поліграфцентр «Ліра», 2009. – С. 166.
- ¹³ Загальна теорія права: Підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. – К.: Ваіте, 2015. – С. 164–165.
- ¹⁴ Цитата за: Мірошніченко А. Принципи права як джерела земельного права України / Мірошніченко А. М. // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – Юридичні науки. – 2009. – № 81. – С. 222.
- ¹⁵ Шевчук С. В. Доктрина верховенства права та конституціоналізму: історична генеза і співвідношення / С. Шевчук // Право України. – 2010. – № 3. – С. 55.
- ¹⁶ Васильєв С. В. Принципи права у системі джерел цивільного процесуального права України / С. В. Васильєв // Університетські наукові записки. – 2013. – № 1. – С. 101–107. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2013_1_16
- ¹⁷ Див. наприклад: рішення Конституційного Суду України від 02.11.2004 р., № 15-рп/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання); від 01.06.2016 р., № 2-рп/2016 (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) та ін.
- ¹⁸ Уварова О. Принцип верховенства права в судовій практиці України / О. Уварова // Філософія права і загальна теорія права. – 2013. – № 1. – С. 70.
- ¹⁹ Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011
- ²⁰ Шевчук С. В. Принцип верховенства права та найвища юридична сила Конституції України / С. Шевчук // Право України. – 2011. – № 5. – С. 185.

Резюме

Matat A. B. Загальні принципи права як сучасне джерело конституційного права України.

Статтю присвячено теоретичному обґрунтуванню загальних принципів права як сучасного джерела конституційного права України.

Для цього автор наводить вироблені наукою теоретичні підходи щодо природи загальних принципів права та аргументи на користь визначення їх самостійним джерелом права.

Ключові слова: загальні принципи права, джерела конституційного права, принцип верховенства права.

Резюме

Matat A. B. Общие принципы права как современный источник конституционного права Украины.

Статья посвящена теоретическому обоснованию общих принципов права как современного источника конституционного права Украины.

Для этого автор использует разработанные наукой теоретические подходы к природе общих принципов права, а также аргументы в пользу определения их самостоятельным источником права.

Ключевые слова: общие принципы права, источники конституционного права, принцип верховенства права.

Summary

Matat A. General principles of law as a modern source of constitutional law of Ukraine.

The article is devoted to theoretical substantiation of the general principles of law as a modern source of constitutional law of Ukraine.

For the purposes of this article, the author presents the theoretical approaches to the nature of general principles of law, developed in the framework of modern doctrine, as well as the arguments for their determination as an independent source of law.

Key words: general principles of law, sources of constitutional law, the rule of law.

УДК 347.772

Д. О. ФЕДОРОВА

Дарина Олегівна Федорова, студентка магістратури Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗПОРЯДЖЕННЯ ПРАВАМИ НА ДОБРЕ ВІДОМІ ТОРГОВЕЛЬНІ МАРКИ В УКРАЇНІ

Станом на грудень 2016 р. 134 знаки для товарів і послуг внесено до бази даних «Відомості про добре відомі знаки в Україні». Оскільки щомісяця реєструється близько 1000 торговельних марок¹, логічно, що добре відомі торговельні марки є досить цінним об'єктом права інтелектуальної власності та потребує досконалої правової регламентації щодо розпорядження правами на них. Зважаючи на стан українського законодавства сьогодні, існують деякі прогалини, які мають бути усунені.

Питання щодо розпорядження правами на торговельні марки в цілому та укладення договорів стосовно добре відомих торговельних марок зокрема досліджували ряд науковців, серед яких: І. А. Безклубий, В. С. Дмитришин, Т. С. Демченко, А. О. Кодинець, В. М. Крижна, Л. Д. Романадзе та інші.

Метою статті є дослідження специфіки правової охорони добре відомих торговельних марок, як особливо цінного об'єкта інтелектуальної власності, визначення правового механізму розпорядження правами на зазначений вид торговельних марок відповідно до чинного законодавства України.

Однією із класифікацій торговельних марок є їх поділ на прості та добре відомі. Крім цього, категорія «добре відома торговельна марка» має досить велику кількість суміжних понять. Для дослідження особливостей розпорядження правами на добре відомі торговельні марки важливим є розуміння сутності такого об'єкта, а також співвідношення його із категоріями «загальновідомий знак», «торговельна марка з репутацією», «знаменитий знак» або «знак, що має добре ім'я», «бренд».

Основою правової охорони добре відомих торговельних марок є ряд міжнародних документів. Паризька Конвенція про охорону промислової власності містить статтю *bis*, де зазначається про можливість країни – учасниці даної Конвенції відхилити або визнавати недійсною реєстрацію і забороняти застосування товарного знака, що становить відтворення, імітацію чи переклад іншого знака, здатні викликати змішування зі знаком, що за визначенням компетентного органу країни реєстрації чи країни застосування вже є у цій країні загальновідомим як знак особи, що користується привілеями цієї Конвенції, і використовується для ідентичних або подібних продуктів². Це положення поширюється і на ті випадки, коли істотна складова частина знака становить відтворення такого загальновідомого знака чи імітацію, здатну викликати змішування з ним.

У ч. 2 ст. 16 Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (Угода ТРІПС) міститься наступне положення: при визначенні, чи є товарний знак загальновідомим, члени повинні брати до уваги обізнаність відповідного сектора широкого загалу про цей товарний знак, у тому числі відомість на території відповідного члена, яка була отримана в результаті просування товарного знака³.

ВОІВ була також розроблена Спільна рекомендація про положення стосовно охорони загальновідомих торговельних марок, в якій закладені базові категорії та правила для визнання торговельної марки добре відомою, а також положення про охорону такої торговельної марки та співвідношення з комерційними найменуваннями та доменами⁴.

На основі аналізу міжнародних актів варто зазначити, що визначення поняття «загальновідомої торговельної марки» відсутнє. Такий стан речей, на нашу думку, здається логічним, оскільки кожна держава повинна, спираючись на міжнародні стандарти, сформулювати своє поняття даної категорії, відповідно до національних особливостей та правових принципів, що існують в країні.

Так, відповідно до чинного закону Китаю «Про товарні знаки»: добре відома торговельна марка – це торговельна марка, яка широко відома відповідній загальній громадськості і має достатньо високу репутацію⁵.

В Україні поняття «добре відома торговельна марка» вживається на рівні Цивільного Кодексу України (далі – ЦК України), але його зміст не розкривається. Зокрема, у ч. 3 ст. 494 ЦК України зазначено, що набуття права інтелектуальної власності на торговельну марку, яка має міжнародну реєстрацію або визнана в установленому законом порядку добре відомою, не вимагає засвідчення свідомством. Положення щодо охорони прав на добре відомий товарний знак містяться також у ст. 25 Закону України «Про охорону прав на знаки для товарів і послуг». Крім цього, існує Порядок визнання знака добре відомим в Україні Апеляційною палатою Державної служби інтелектуальної власності України. Названа нормативна база характеризує добре